

Linköpings universitet

HÄLSOUNIVERSITETET

Institutionen för Nervsystem och Rörelseorgan
Arbets terapeututbildningen, 120 p
Vårterminen 2005
LIU-INR/AT-C--05/002--SE

**Arbetssökandes upplevelser av utrednings-
perioden på Arbetsförmedlingen Rehabilitering**

**Tina Alm
Daniel Franzén**

Handledare: Jan Sandqvist

Upphovsrätt

Detta dokument hålls tillgängligt på Internet – eller dess framtida ersättare – under 25 år från publiceringsdatum under förutsättning att inga extraordinära omständigheter uppstår.

Tillgång till dokumentet innebär tillstånd för var och en att läsa, ladda ner, skriva ut enstaka kopior för enskilt bruk och att använda det oförändrat för ickekommersiell forskning och för undervisning. Överföring av upphovsrätten vid en senare tidpunkt kan inte upphäva detta tillstånd. All annan användning av dokumentet kräver upphovsmannens medgivande. För att garantera äktheten, säkerheten och tillgängligheten finns lösningar av teknisk och administrativ art.

Upphovsmannens ideella rätt innefattar rätt att bli nämnd som upphovsman i den omfattning som god sed kräver vid användning av dokumentet på ovan beskrivna sätt samt skydd mot att dokumentet ändras eller presenteras i sådan form eller i sådant sammanhang som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart.

För ytterligare information om Linköping University Electronic Press se förlagets hemsida: <http://www.ep.liu.se/>.

Copyright

The publishers will keep this document online on the Internet – or its possible replacement – for a period of 25 years starting from the date of publication barring exceptional circumstances.

The online availability of the document implies permanent permission for anyone to read, to download, or to print out single copies for his/hers own use and to use it unchanged for non-commercial research and educational purpose. Subsequent transfers of copyright cannot revoke this permission. All other uses of the document are conditional upon the consent of the copyright owner.

The publisher has taken technical and administrative measures to assure authenticity, security and accessibility. According to intellectual property law the author has the right to be mentioned when his/her work is accessed as described above and to be protected against infringement.

For additional information about the Linköping University Electronic Press and its procedures for publication and for assurance of document integrity, please refer to its www home page: <http://www.ep.liu.se/>.

Hälsouniversitetet

Arbets terapeututbildningen

Arbetets art:	Uppsatsarbete omfattande 10 poäng, 60 poängsnivå, inom ramen för arbets terapeututbildningen, 120 poäng.
Titel:	Arbetssökandes upplevelser av utredningsperioden på Arbetsförmedlingen Rehabilitering.
Titel på engelska:	Experiences among Unemployed of the Vocational Rehabilitation within the Labour Market Board.
Författare:	Tina Alm & Daniel Franzén
Handledare:	Jan Sandqvist
Termin:	Vårterminen 2005
Antal sidor:	35

SAMMANFATTNING

Arbete är av stor betydelse för de flesta individer i samhället. Det påverkar såväl identitet som hur dagen struktureras. Personer som är arbetslösa påverkas ofta negativt genom försämrade ekonomi och psykiska problem. För att hjälpa personer med nedsatt arbetsförmåga tillbaka till arbetsmarknaden och minska arbetslösheten arbetar Arbetsförmedlingen Rehabilitering med arbetslivsinriktad rehabilitering. Syftet med denna studie är att undersöka arbetssökandes upplevelser av utredningsperioden inom Arbetsförmedlingen Rehabilitering. En kvalitativ metod tillämpades där intervjuer genomfördes med 11 arbetssökande som genomgick utredning på Arbetsförmedlingen Rehabilitering. Resultatet påvisar att både positiva och negativa upplevelser uppkommit under utredningen. De upplevelser som identifierades delades in i kodgrupperna stöd, insikt, tilltro till utredning och resultat, framtidstro, motivation samt delaktighet. Såväl personalens agerande som gruppmedlemmars närvaro visade sig inverka på upplevelserna. Det framkom att det är av stor betydelse för den arbetssökandes framtid vilket stöd personalen ger och hur den arbetssökande upplever detta. I de fall utredningen pågick under kort tid saknades tilltro till utredning och resultat från de arbetssökandes sida. Förslag på framtida studier är att utforma ett frågeformulär som kan användas i en större undersökning, på ett större antal individer som kommer till Arbetsförmedlingen Rehabilitering.

Sökord: arbetshandikapp, arbetslivsinriktad rehabilitering, arbetslöshet, arbetsterapi, bedömning, återgång i arbete.

Faculty of Health Sciences
Occupational Therapy Programme

Title: Experiences among Unemployed of the Vocational Rehabilitation within the Labour Market Board.

Authors: Tina Alm & Daniel Franzén

Term: Spring 2005

ABSTRACT

Work has a great influence on most of individuals in society. It influences both identity as well as the structure of the day. Unemployed people are often affected in a negative way through economic and psychological problems. In order to help people with reduced work capacity back to the labour market and decrease unemployment, the Labour Market Board works with vocational rehabilitation. The aim of this study is to investigate experiences of vocational rehabilitation within the Labour Market Board among unemployed people. A qualitative method was used by which interviews were made with 11 unemployed persons who participated in an investigation as a part of vocational rehabilitation within the Labour Market Board. The result shows both positive and negative experiences of the investigation period. The identified experiences were sorted into code groups: Support, Insight, Confidence in the investigation and result, Belief in the future, Motivation, and Participation. Both the actions of the personnel and the presence of the group members influenced the experiences. The support given by the personnel and how it is experienced is of great importance for the future of the unemployed. When the investigation was pursued during a short period of time, there was a lack of confidence in the investigation and result. A suggestions for future studies is to design a questionnaire that can be used in a larger study including a large number of individuals who are participating in vocational rehabilitation within the Labour Market Board.

Key words: Assessment, Occupational Therapy, Return to Work, Unemployment, Vocational Rehabilitation, Work Impairment.

Innehållsförteckning	Sid.
1 INLEDNING	1
2 BAKGRUND.....	1
2.1 Arbete.....	1
2.2 Arbetslöshet	1
2.3 Arbetsförmåga.....	2
2.4 Rehabilitering.....	2
2.5 Arbetslivsinriktad rehabilitering	3
2.6 Arbetsförmedlingen	3
2.6.1 Arbetsförmedlingen Rehabilitering.....	3
2.6.2 AF Rehab A	4
2.6.3 AF Rehab B.....	5
2.6.4 AF Rehab C.....	5
3 SYFTE.....	6
4 METOD.....	6
4.1 Urval.....	6
4.2 Intervjuguidens utformning.....	7
4.3 Genomförande av intervju	8
4.4 Val av plats.....	8
4.5 Bearbetning av insamlad information	9
5 RESULTAT	10
5.1 Stöd	10
5.1.1 Gemenskap och samhörighet med andra arbetssökande.....	11
5.1.2 Stöd från personal	11
5.2 Insikt.....	12
5.3 Tilltro till utredning och resultat	14
5.4 Framtidstro	15
5.5 Motivation.....	15
5.6 Delaktighet.....	16
6 DISKUSSION	16
6.1 Metoddiskussion	16
6.1.1 Urval.....	17
6.1.2 Intervjuguide	18
6.1.3 Genomförande av intervju	18
6.1.4 Val av plats.....	20
6.1.5 Bearbetning av insamlad information	20
6.2 Resultatdiskussion.....	21
Konklusion	24
REFERENSER	
Bilaga 1 – Intervjuguide	
Bilaga 2 – Information till arbetsterapeuter	
Bilaga 3 - Information till informanter	
Bilaga 4 – Godkännande av medverkan	

1 INLEDNING

Människor i vårt samhälle spenderar ungefär hälften av sin vakna tid på sin arbetsplats, det vill säga de som har ett arbete att gå till. Arbetet har stor betydelse för meningen med en individs liv då många livserfarenheter är knutna till arbetet. Detta betyder att arbetslöshet ofta slår hårt mot viktiga livsområden (Goldberg, 2000). Enligt Statistiska Centralbyrån var drygt 250 000 personer arbetslösa i Sverige i början av år 2004 (Statistiska centralbyråns hemsida, 050427). Arbetslivsinriktad rehabilitering behövs för att hjälpa människor till återgång i arbete och därmed minska arbetslösheten. En arbetsterapeut kan enligt Jones, Blair, Hartery och Jones (1998) arbeta med att hjälpa personer som är arbetslösa på grund av funktionsnedsättning. Detta innebär att avhjälpa personens problem genom att bedöma arbetsförmåga och arbeta med ett åtgärdsprogram som syftar till att underlätta anställning. I arbetsterapeutens uppgifter ingår att medverka i utveckling och utvärdering av de metoder som används inom arbetsterapi (Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter, 2005). Det är därför viktigt att undersöka vilka upplevelser arbetsterapeutiska bedömningar och åtgärder skapar hos arbetssökande personer som genomgår utredning på Arbetsförmedlingen Rehabilitering (AF Rehab). Det finns ett behov inom Arbetsmarknadsverket att undersöka hur arbetssökande upplever utredningsperioden på AF Rehab vilket också är syftet med denna studie.

2 BAKGRUND

2.1 Arbete

Begreppet arbete förklaras på olika sätt. Kielhofner (2002) förklarar att arbete, såväl betalt som obetalt, innefattar aktiviteter som förmedlar service eller varor till andra såsom idéer, kunskap, hjälp, informationsbyte, underhållning, praktiska eller konstnärliga föremål och skydd. Den svenska versionen av International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF, förklarar begreppet ”betald sysselsättning” vilket innefattar att söka anställning och få ett arbete, göra de uppgifter som krävs på arbetet, vara på arbetet under den tid som krävs, handleda andra medarbetare eller bli handledd och att genomföra de nödvändiga uppgifterna ensam eller i grupp (Socialstyrelsen, 2003). Begreppet arbete har en central roll inom sociologin. Det anses ha stor betydelse för personlig och social identitet och klasstillhörighet. Arbetet har stor betydelse för fördelning av makt, social prestige, inkomst, rättigheter och välfärdstillgångar (Brante, Andersen & Korsnes, 1998). Arbete fyller många av människans behov. Ekonomiska framgångar, en känsla av fulländning och kompetens, social status i samhället, tillfredsställelse, meningsfullhet, självaktning och identitet kan komma ur arbetet (Trombly & Radomski, 2003). Arbetet påverkar hur vi strukturerar vår vardag, vad vi gör på fritiden och ger möjlighet till gemenskap och umgänge med andra människor. Arbetet ställer krav som kan ge individen bekräftelse på sin kompetens. Människan får självaktning, självuppfattning och människovärde genom arbete (Svenning, 1993). Arbetet är viktigt för hälsoförhållandena och är en grund för människors totala livskvalitet (Arbetsmiljöverkets hemsida, 050120).

2.2 Arbetslöshet

Arbetsmarknadsstyrelsen menar att en person är arbetslös då denne söker arbete för omedelbar placering och vid kontakttillfället är utan arbete och redo att inom 10

dagar börja en anställning (Goldberg, 2000). En arbetslös person kan befinna sig i olika faser. I början av arbetslösheten uppstår ett chocktillstånd som följs av en optimism inför att hitta ett nytt arbete. Denna optimism övergår lätt till depressiva perioder vid fortsatt arbetslöshet. Efter långvarig arbetslöshet kan personen slutligen resignera och acceptera sin situation som arbetslös (Giddens, 2003). Med arbetslöshet följer ofta psykiska problem såsom bristande självaktning, försämrat självförtroende, känsla av att inte vara behövd, minskat antal sociala relationer, isolering, bitterhet och ökad sårbarhet. Dessutom får den arbetslöse ofta försämrad ekonomi (Goldberg, 2000). Enligt Angelöw (1988) är arbetslöshet ett av de starkaste tecknen på att vara maktlös och sakna inflytande över sina levnadsvillkor.

2.3 Arbetsförmåga

En definition på arbetsförmåga är individens möjligheter att arbeta och tjäna sitt uppehälle. Många olika faktorer påverkar en persons arbetsförmåga såsom hälsotillstånd, individens kvalifikationer och motivation samt vilka krav arbetet ställer på individen (Järvholm & Olofsson, 2002). Samspelet mellan personens egenskaper och omgivningsfaktorer avgör arbetsförmågan. Detta samspel sker i tre dimensioner. Dessa är; delaktighet i arbete, arbetsutförande och personliga egenskaper. Delaktighet i arbetet handlar om att kunna upprätthålla en yrkesroll i samhället. Arbetsutförande innefattar förmågan att utföra de arbetsuppgifter som krävs i ett visst yrke. Personliga egenskaper handlar om de underliggande fysiska och psykiska förmågor som krävs för att utföra en arbetsuppgift. Alla dessa faktorer förändras under tid vilket medför att en persons arbetsförmåga kan förändras från en situation till en annan (Sandqvist & Henriksson, 2004). Skador eller sjukdomar som förvärvats eller medfödda funktionsnedsättningar som orsakar svårigheter att erhålla eller behålla ett arbete på arbetsmarknaden utgör ett arbetshandikapp. För att ett funktionshinder ska orsaka ett minimalt arbetshandikapp bör miljön och arbetsuppgiften anpassas efter individens nedsättningar (Höök, 2001).

2.4 Rehabilitering

Rehabilitering brukar användas som samlingsbegrepp för alla åtgärder av medicinsk, psykologisk, social och arbetsinriktad art som skall hjälpa sjuka och skadade att återvinna bästa möjliga funktion och förutsättningar för ett normalt liv. Det är patientens egna värderingar som måste avgöra hur man lyckas med rehabiliteringen. Det är viktigt att patienten deltar så aktivt som möjligt i rehabiliteringen genom att ta eget ansvar för sin funktion och situation (Höök, 2001). Fortmeier och Thanning (1998) beskriver utifrån Verksamhetsteorin att målet med rehabilitering är att människan ska återvinna sin handlingskompetens och sina verksamheter. Människans medvetna, målinriktade handlingar ses som verksamhet. Via sin verksamhet kan människan utvecklas samtidigt som dennes omgivning förändras. Utvecklingen sker genom tre zoner där människans befintliga verksamhetsnivå motsvaras av den aktuella prestationszonen. Den andra zonen som är närmaste utvecklingszon, innebär att människan utvecklas via stöd och vägledning från omvärlden. Det är viktigt att de krav som omgivningen ställer på människans utveckling inte är för låga då detta inte leder till någon utveckling. Det är också viktigt att kraven inte är för höga då detta kan framkalla ångest och minskat självförtroende. När människan har utvecklats genom sin närmaste utvecklingszon befinner hon sig i sin potentiella prestationszon och har nått en ny verksamhetsnivå (Fortmeier & Thanning, 1998). Arbetsterapeutens arbete inom rehabilitering bör fokusera på att förstå individen, vad gäller dennes värderingar, intressen, uppfattning

av kapacitet och effektivitet, roller, vanor och utföranderelaterade upplevelser i den aktuella miljön. Det är viktigt att ha kunskap om individens förhoppningar, perspektiv, livsstil, upplevelser och kontext för att förstå människan i dennes livssituation. Det är viktigt för människan att ha roller vilket endast kan uppnås i samspel med andra. Den sociala miljön är en förutsättning för att människan ska kunna bli tillfredsställd genom utövandet av olika roller (Kielhofner, 2002).

2.5 Arbetslivsinriktad rehabilitering

Riksförsäkringsverket (Eklund & Ossowicki, 2004) har genomfört en studie vars syfte delvis var att belysa i vilken utsträckning långtidssjukskrivna upplevde att rehabiliterande åtgärder vidtogs för att de skulle kunna återgå i arbete. Studien utgick från en enkätundersökning som byggde på sjukskrivnas egna upplevelser. Det visade sig att 66 % av de långtidssjukskrivna ansåg att de på något vis fått den hjälp de behövde för att möjliggöra återgång till arbete. Andelen långtidssjukskrivna som själva vidtagit åtgärder för att kunna återgå i arbete uppgick till 61 %. Detta kan jämföras med att 16 % av de långtidssjukskrivna uppgav att Försäkringskassan vidtagit åtgärder för att möjliggöra återgång till arbete. Av de långtidssjukskrivna uppgav 29 % att arbetsgivaren vidtagit åtgärder för att få individen att återgå till arbetet. Erfarenhet har visat att rehabilitering lyckas bäst om den påbörjas tidigt i sjukfallet. I studiens diskussion dras slutsatsen att alla rehabiliteringsaktörer har ett viktigt ansvar att vidta åtgärder för att om möjligt påverka rehabiliteringsprocessen i positiv riktning. Individens behov bör vägleda valet av åtgärder för att rehabiliteringsarbetet ska vara effektivt. Det är viktigt att det finns förutsättningar att stödja och utveckla den sjukskrivnas motivation och delaktighet i den egna rehabiliteringen. Försäkringskassan har en viktig roll att fylla som samordnare av rehabiliteringsinsatser då det gäller långtidssjukskrivna (Eklund & Ossowicki, 2004).

2.6 Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen erbjuder tjänster till arbetsgivare som ska rekrytera nya medarbetare. Tjänster erbjuds också till personer som är arbetssökande, både arbetslösa och de som vill byta arbete. Vidare erbjuds tjänster till personer som vill bli bättre på att söka arbete och de som behöver utbildning eller vill starta eget (Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida, 050202). Personer som är osäkra på vilka förutsättningar de har för att kunna utföra ett arbete och personer som kan utföra ett arbete vid en anpassad arbetsplats erbjuds stöd. Vid behov vänder sig arbetsförmedlaren på Arbetsförmedlingen till specialister på AF Rehab (Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida, 050204).

2.6.1 Arbetsförmedlingen Rehabilitering

AF Rehab verkar på uppdrag av Arbetsförmedlingen och utför två av de tjänster Arbetsförmedlingen erbjuder. Dessa är: Klargöra dina arbetsförutsättningar och Anpassa din arbetssituation. Syftena med dessa tjänster är att den arbetssökande ska få ökad kunskap och insikt om egna förutsättningar inför arbete eller utbildning respektive att göra det möjligt för personer med nedsatt arbetsförmåga, att arbeta, starta eget eller delta i en arbetsmarknadspolitisk insats (Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida, 050429). Det finns ett AF Rehab knutet till varje Arbetsförmedling. När det råder oklarhet om en arbetssökandes möjligheter på arbetsmarknaden formuleras en frågeställning som ställs till AF Rehab. Frågeställningen formuleras av arbetsförmedlaren och arbetssökanden. Den kan handla om huruvida den sociala situationen och den egna sociala förmågan påverkar möjligheten att utföra ett arbete,

hur psykiska faktorer eller sjukdom inverkar på möjligheten att utföra ett arbete, vilket behov av stöd som finns vid introduktion till ett nytt arbete eller hur ett funktionshinder påverkar möjligheten att utföra ett arbete. Målgruppen för AF Rehab är arbetssökande vars arbetsförmåga är nedsatt eller som hindras att etablera sig på arbetsmarknaden av andra svårigheter och arbetssökande som är i behov av kunskap och ett djupare stöd för att kunna analysera varför deras arbetssökande inte ger resultat (B. Lang, personlig kommunikation, 041125). Arbetssökande som kommer till AF Rehab verksamhet har ofta komplex problematik där flera olika faktorer påverkar möjligheterna på arbetsmarknaden. I vissa fall kan det handla om psykiska problem, missbruk, kriminalitet, förvärvade hjärnskador, intellektuella problem, utvecklingsstörning, dyslexi eller en kombination av några av dessa. I många fall har de arbetssökande läkarintyg där deras problematik är dokumenterad. AF Rehab tar emot arbetssökande med olika typer av problematik. Vissa AF Rehab har en specialinriktning där man exempelvis vänder sig mot arbetssökande med rörelsehinder, intellektuella nedsättningar, nedsatt synfunktion eller nedsatt hörsel-funktion (B. Lang, personlig kommunikation, 041125).

AF Rehab använder sig av flera olika metoder för att besvara Arbetsförmedlingens frågeställning. Dessa är kartläggning, social utredning, motiverande samtal, stödsamtal, arbetspsykologisk utredning, specialutredningar, riktad arbetspsykologisk utredning, bedömning av arbetsförmåga, arbetsanalys, ackvirering av arbetsplats och arbetsplatsintroduktion med hjälp av Supported Employment (B. Lang, personlig kommunikation, 041125).

Många AF Rehab har en utredningsavdelning som är ett verktyg för att bedöma arbetsförmåga. Denna utredningsavdelning kan också benämnas praktisk arbetslivsorientering och träning (PRAOT) eller Utredningsresursen. I denna studie används hädanefter benämningen utredningsavdelning. Arbetsterapeut och arbetskonsulent eller arbetsförmedlare arbetar tillsammans med bedömning och utredning på utredningsavdelningen. I samband med utredningen kan olika arbetshjälpmiddel provas ut och anpassningar göras för att möjliggöra aktivitetsutförande (B. Lang, personlig kommunikation, 041125).

AF Rehab verksamhet på tre olika orter beskrivs. Dessa benämns här A, B och C.

2.6.2 AF Rehab A

Ärenden fås från arbetsförmedlaren på arbetsförmedlingen med en arbetsrelaterad frågeställning. Den arbetssökandes arbetsförmåga kan påverkas av olika fysiska, psykiska och sociala faktorer och den arbetssökande kan i vissa fall vara sjukskriven. Ett basteam som består av arbetspsykolog, arbetsterapeut, socialkonsulent och arbetskonsulent träffas en gång i veckan då nya och aktuella ärenden diskuteras. En utredning för att klargöra arbetsförmåga görs på tre arbetssökande åt gången (S. Mileteg, personlig kommunikation, 041001).

Vid bedömning av arbetsförmåga arbetar arbetsterapeut och arbetskonsulent utifrån en utarbetad arbetsprocess. Bedömningen inleds med ett samtal med den arbetssökande som oftast följs av fyra dagar på utredningsavdelningen. Där får den arbetssökande prova på att arbeta vid olika stationer. Datorarbete utförs utifrån muntliga och skriftliga instruktioner, tavelramar tillverkas, matlagning och bakning utförs i köket, namnskyltar och pärmar tillverkas. I utredningen används även

bedömningsinstrumenten Valpar, Worker Role Interview (WRI), Work Environment Impact Scale (WEIS) och Bedömning av Färdigheter i Arbete (BaFia). Hela utredningen bygger på begrepp ur Model of Human Occupation (Kielhofner, 2002). Bedömningen följs upp med samtal och planering vilket ofta leder till fortsatt prövning i reell miljö på en arbetsplats i fyra veckor. Placeringen på en arbetsplats föregås av ett studiebesök. Arbetsterapeut och arbetskonsulent gör besök och bedömningar på arbetsplatsen. I vissa fall förlängs prövotiden med ytterligare fyra veckor. En slutlig skriftlig bedömning skickas till Arbetsförmedlingen (S. Mileteg, personlig kommunikation, 041001).

2.6.3 AF Rehab B

AF Rehab får en frågeställning från en handläggare på Arbetsförmedlingen angående aktivitetsbaserad arbetsförmåga hos en arbetssökande. Alla ärenden behandlas av en ärendegrupp som består av en representant från varje yrkesgrupp. Dessa yrkesgrupper är psykolog, socionom, arbetskonsulent, arbetsterapeut och sjuksköterska. I verksamheten finns också ett synlag som arbetar länsövergripande. Utredningsperioden är tre veckor och arbetstiden är sex timmar per dag, vilket räknas som heltid. En ny grupp om åtta personer startar var femte vecka. På utredningsavdelningen finns de tre områdena data, kontor och snickeri. De flesta arbetssökande provar alla tre områdena. AF Rehab har ett antal fasta uteplatser inom kommunen där de arbetssökande kan vara under en period av fyra veckor. Praktik kan också beredas på andra arbetsplatser. Vid bedömning används WRI, WEIS, Valpar, Occupational Circumstances Assessment – Interview and Rating Scale (OCAIRS) och Dialog om Arbete (DOA). Under utredningsprocessen är dialogen mellan den arbetssökande och utredarna viktig. Innan svar på frågeställningen lämnas till arbetsförmedlaren på Arbetsförmedlingen äger ett trepartssamtal rum där bedömningsresultatet diskuteras (L. Alexandersson, personlig kommunikation, 041220).

2.6.4 AF Rehab C

AF Rehab C består av ett Rh-team som erbjuder särskilda resurser och kompetenser till arbetssökande som har rörelsehinder (Rh). I Rh-teamet ingår arbetsterapeuter, arbetsförmedlare med inriktning på handledning samt psykolog. Uptagningsområdet omfattar flera Arbetsförmedlingars områden. Den lokala Arbetsförmedlingen förmedlar kontakten mellan den arbetssökande och Rh-teamet. Utredningen inleds med två dagars introduktion då frågeställningen preciseras och den kommande utredningen planeras. De två introduktionsdagarna innehåller samtal med arbetsterapeut och arbetsförmedlare, bedömning i aktivitet på utredningsavdelningen och WRI-bedömning. Efter introduktionsdagarna har den sökande fyra hemmaveckor. Syftet är att ge tid till reflektion samt möjlighet att planera sin kommande vistelse på AF Rehab. Hemmaveckorna följs av tre veckor på utredningsavdelningen. Den arbetssökande får möjlighet att pröva färdigheter utan prestationskrav i olika arbetssituationer i köket, verkstaden och vid datorarbete. Målsättningen är också att ge möjlighet till anpassningsåtgärder som hjälpmedel och ergonomiska lösningar. Under utredningen varvas praktiska uppgifter med samtal med personalen på utredningsavdelningen. I en gemensam dokumentation ger Rh-teamet rekommendationer för vidare handläggning av ärendet på hemortens arbetsförmedling (A. Lindroth, personlig kommunikation, 041209).

3 SYFTE

Syftet med studien är att undersöka arbetssökandes upplevelser av utredningsperioden vid Arbetsförmedlingen Rehabilitering.

4 METOD

För att nå ett adekvat svar på syftet valdes ett kvalitativt tillvägagångssätt. Med ett sådant tillvägagångssätt möjliggörs inhämtandet av information om olika personers unika upplevelser. Enligt Nationalencyklopediens hemsida (2005) är betydelsen av ordet uppleva att *”vara med om något som direkt berörd part om person med avseende på skeende etc., gärna på något sätt anmärkningsvärt”* och *”uppfatta och värdera på ett känslomässigt plan och inte rationellt”*. För att förstå dessa personers inre upplevelser genomfördes intervjuer. En semistrukturerad intervjuguide utvecklades (bilaga 1). Med ledning av den, intervjuades arbetssökande personer som var i slutskedet av, eller nyligen hade genomgått en utredning inom AF Rehab. Dessa personer kallas i denna studie för informanter. Personer som ingår i en kvalitativ studie kallas oftast informanter vilket speglar deras aktiva roll som informatorer. Kvalitativa intervjuer är medel för den forskning som har som mål att förstå innebörder, erfarenheter och fenomen (DePoy & Gitlin, 1999). Man är intresserad av att upptäcka vad som sker snarare än att bestämma omfattningen av något som på förhand är bestämt (Svensson och Starrin, 1996).

Det insamlade materialet bearbetades utifrån Malteruds (1998) beskrivning vars analysprocess är indelad i fyra faser.

4.1 Urval

I studien ingick personer som fanns inom AF Rehab på fyra olika orter. Målet var att intervjua sammanlagt 10-15 personer fördelat på de AF Rehab som ingick i studien. DePoy och Gitlin (1999) förklarar att det är vanligt att kontakten med den grupp som är föremål för forskning upprättas med hjälp av en person som kan agera förmedlare mellan forskaren och gruppens verksamhet. Den första kontakten togs av en nationell metodkonsulent inom Arbetsmarknadsverket, som undersökte möjligheten att genomföra den tänkta studien. Metodkonsulenten informerade också cheferna för berörda AF Rehab angående den tänkta studien. Cheferna kontaktades därefter av författarna och informerades om syftet med studien och vad verksamheten kunde få ut av den. De berörda cheferna tog i sin tur upp frågan med arbetsterapeuterna på respektive ställe.

Lämplighetsurval innebär att de individer som stämmer med i förväg bestämda kriterier och är frivilliga, intervjuas varefter de blir tillgängliga (DePoy & Gitlin, 1999). Denna, icke slumpmässiga, urvalsmetod användes för att utse de informanter som skulle intervjuas. Inklusionskriterierna för informanterna var att de skulle vara i åldern mellan 20-65 år, befinna sig i slutet av sin utredningsperiod eller avslutat utredningen på AF Rehab tidigast två månader innan intervjutillfället samt kunna tala och förstå svenska. Arbetsterapeuter verksamma inom de fyra olika AF Rehab kontaktades. Dessa informerades både muntligt och skriftligt om studiens syfte, inklusionskriterier och vad den skulle innebära för de personer som skulle vilja ställa upp som informanter (bilaga 2). Arbetsterapeuterna ombads i sin tur att informera de arbetssökande som fanns inne för utredning både muntligt och skriftligt (bilaga 3). Arbetsterapeuterna förmedlade sedan namnen till författarna på de arbetssökande

som var villiga att delta. Vid ett intervjutillfälle tillfrågade författarna ytterligare en person som var frivillig och därmed kom att ingå i studien.

Arbets terapeuterna tillfrågade informanter enligt författarnas instruktioner och kriterier. Vid kontakten med arbets terapeuter i respektive verksamhet nämndes det antal informanter som önskades för intervju. Detta antal var mellan en och tre informanter. Förfrågningar gjordes till respektive AF Rehab vid två olika tillfällen för att få informanter ur flera olika utredningsgrupper. På ett ställe tillfrågades totalt fyra informanter om de ville delta i studien. Samtliga dessa ställde upp på intervjun. På ett annat ställe tillfrågades sex personer varav tre ställde upp för intervju. På ett tredje ställe tillfrågades två hela grupper som sammanlagt bestod av 16 personer. Av dessa intervjuades fyra personer. På ett fjärde ställe var ett starkt begränsat antal personer inne för utredning under den tidsperiod intervjuerna genomfördes. Arbets terapeuter i verksamheten tillhandahöll en person som var intresserad av att medverka i studien. När telefonkontakt senare togs med denna person visade det sig att personen inte hade möjlighet att medverka i studien. Således medverkade ingen informant från detta AF Rehab.

Urvalet bestod av 11 informanter och var fördelat mellan könen då fem informanter var män och sex informanter var kvinnor. Spridning när det gäller ålder och kön eftersträvades för att få ett så brett material som möjligt. Alla de intervjuer som genomfördes kunde användas i studien.

4.2 Intervjuguidens utformning

Författarna utvecklade en semistrukturerad intervjuguide med öppna frågor och genomförde intervjuerna med stöd av denna (bilaga 1). Malterud förklarar att en intervjuguide kan utformas för att leda intervjun så att teman som i förväg anses intressanta blir belysta (1998). Vidare förklarar Malterud att det är att föredra att informanten berättar om sina egna erfarenheter utifrån konkreta händelser. Då kan informanten spegla sina upplevelser av en specifik situation (1998). Svensson och Starrin (1996) tar upp att det finns två typer av öppna frågor som är relevanta för kvalitativa intervjuer. Den ena innebär att informanten ombeds berätta exempelvis hur en vanlig dag ser ut. Den andra typen fokuserar mer på informantens subjektiva upplevelse av en situation. Detta tog författarna fasta på och formulerade öppna frågor för att få svar på varje enskild individs specifika upplevelse av utredningen på AF Rehab. Den första frågan i intervjun formulerades för att få information om vad informanten hade varit med om under vistelsen på AF Rehab. Efterföljande frågor utformades så att intervjun skulle utvecklas utifrån den första frågan till att ge en bild av informantens upplevelser under utredningsperioden.

I slutskedet av utvecklingen av intervjuguiden gjordes en provintervju med en person i författarnas bekantskapskrets. Denna person tillfrågades då hon hade personliga erfarenheter av en utredning inom arbetslivsinriktad rehabilitering. Efter denna provintervju omformades intervjuguiden delvis. De förändringar som utfördes bestod till största delen av formulering av möjliga följdfrågor och en avslutande fråga för att minska risken att missa viktig information. För att nya upptäckter ska kunna göras inom ett område påpekar Malterud (1998) att intervjuguiden inte ska ses alltför statisk. De följdfrågor som formulerades i intervjuguiden användes under intervjuerna i de fall då informanten hade svårt att förstå den ställda frågan eller gav ett kortfattat svar.

4.3 Genomförande av intervju

Intervjuerna genomfördes under december 2004 och januari 2005. En del informanter bestämde tillsammans med arbetsterapeuten tid för intervjutillfälle. Andra informanter kontaktades via telefon. Samtalet inleddes med att ta reda på om intresse kvarstod av att delta i studien samt förfrågan om information framgått från arbetsterapeuten angående studiens syfte. Ytterligare information om studien och tänkt tillvägagångssätt gavs. Tid för intervju bestämdes också.

Vid intervjutillfället förvissade sig författarna om att informanterna fått den skriftliga information som förmedlats via arbetsterapeuten på AF Rehab (bilaga 3). Information gavs om studiens syfte, att medverkan är frivillig och att informanten har möjlighet att avbryta sin medverkan. Vidare omnämndes önskemål om att få spela in intervjun på band, som beräknades ta omkring 30 minuter samt att författarna har tystnadsplikt och att materialet behandlas konfidentiellt. Varje informant fick läsa igenom och skriva under ett formulär angående godkännande av medverkan i intervju (bilaga 4).

Trost (2005) förklarar att en pilotintervju som är acceptabelt utförd och har ett meningsfullt innehåll kan tillåtas ingå i en studie. Den första intervjun, pilotintervjun, som genomfördes efter att intervjuformuläret ansågs färdigutvecklat bedömdes som jämförbar med övriga intervjuer vad gällde meningsfullt innehåll. Beslut togs därför att låta pilotintervjun ingå i studien. Trost förklarar även att det är värdefullt att de personer som intervjuar också analyserar det insamlade materialet då analysen delvis startar redan vid intervjutillfället. Resultatet är dessutom beroende av vilka följdfrågor som ställs av de båda intervjuarna men också av upplevelser från intervjun som inte hörs på bandinspelningen. Svensson och Starrin (1996) betonar att det vid en kvalitativ studie är viktigt att lägga sina förkunskaper åt sidan och därmed kunna lyssna och ställa frågor utan förutfattade meningar. Detta förfarande underlättar att höra vad informanten verkligen säger. Den förkunskap författarna hade inför intervjuerna var begränsad till organisation och tillvägagångssätt vid respektive AF Rehab. Denna kunskap och andra eventuella förutfattade meningar lades åt sidan så att intervjuarbetet kunde genomföras förutsättningslöst. Båda författarna deltog vid varje intervjutillfälle. Detta för att båda skulle höra alla intervjuer och därmed få samma information. Författarna turades om genom att leda varannan intervju och ställa intervjufrågorna alternativt att föra fältanteckningar och ställa kompletterande frågor under intervjuns gång. Varje intervju tog 20 - 40 minuter och spelades in på kassettband. Efter varje intervjutillfälle diskuterade författarna intervjuerna med varandra för att ta del av varandras uppfattningar. Intervjuerna transkriberades ordagrant efter hand som intervjuerna utfördes. Författarna genomförde varje transkribering tillsammans. Detta blev ytterligare ett tillfälle att lyssna till och reflektera över intervjuernas innehåll som helhet.

4.4 Val av plats

Val av plats för intervju är enligt Trost (2005) viktig. För att undvika distraherande moment ska platsen vara så ostörd som möjligt, den ska också inge trygghet för informanten. Det är då viktigt att informanten inte upplever någon form av underläge. Intervjuerna genomfördes i ett avskilt rum på det AF Rehab där utredningsperioden pågått. Detta val gjordes för att denna miljö ansågs som känd för informanten. Den lokal där intervjun genomfördes såg olika ut vid olika intervjuer.

Det kunde röra sig om konferensrum, lediga kontor, utredningsavdelning och fikarum.

4.5 Bearbetning av insamlad information

Malterud (1998) menar att dataanalysen med fördel kan utgå ifrån olika frågeställningar som ställs till materialet. De frågeställningar som ställdes till materialet i denna studie var: Vilka upplevelser kan identifieras hos informanterna på AF Rehab? Hur beskriver informanterna sina upplevelser?

Analysen av det insamlade datamaterialet gjordes med stöd av de olika analysstegen beskrivna av Malterud (1998). Hon delar in analysprocessen i fyra olika faser som beskrivs nedan.

Tematisering

Första fasen innebär att hela det transkriberade materialet läses igenom. Enligt Malterud är syftet att få en helhetsbild av materialet. Det är här viktigt att bortse från de förkunskaper som finns. Utifrån helhetsintrycket ska fem till tio teman som återspeglar olika sidor av problemet identifieras. Analysen inleddes med att författarna läste hela materialet och identifierade teman var för sig. Författarna jämförde sedan dessa teman med varandra och identifierade utifrån dessa sju nya teman. Då författarna gjorde bedömningen att dessa teman inte representerade materialet på ett bra sätt gjordes denna procedur ytterligare en gång.

Kodning

I fas två beskriver Malterud att materialet reduceras genom att meningsbärande enheter ska identifieras. De teman som identifierats i första fasen ska finnas som utgångspunkt då hela materialet systematiskt genomgås och delar i materialet väljs ut. De identifierade meningsbärande enheterna grupperas och får en tillhörighet till olika kodgrupper. Denna process kan med fördel utföras genom att klippa ut textavsnitt ur materialet med sax. Kodgrupperna är en utveckling och omarbetning av de teman som identifierats i den första fasen. För att på ett enkelt sätt kunna överblicka materialet kan det dessutom organiseras i form av en matris. Under analysen studerades materialet systematiskt och noggrant. Meningsbärande enheter identifierades och grupperades. Under detta arbete, som författarna gjorde tillsammans, förändrades de teman som tidigare var identifierade och kodgrupper skapades. Vissa kodgrupper fick även subgrupper. De meningsbärande enheterna klipptes fysiskt ut ur materialet och placerades i grupper som motsvarade de olika kodgrupperna. Detta gjordes för att författarna på ett överskådligt sätt skulle kunna flytta meningsbärande enheter mellan de olika kodgrupperna för att upptäcka vad som verkligen karaktäriserade en kodgrupp. En matris gjordes där alla meningsbärande enheters tillhörighet när det gäller kodgrupp och ursprung listades. Detta gav en överblick av hur många och vilka kodgrupper en enskild informant uttalade sig under samt hur mycket innehåll de olika kodgrupperna hade.

Kondensering och abstrahering

Den tredje fasen innebär att subgrupper till de olika kodgrupperna identifieras och materialet sammanfattas. Innehållet i varje kod- och subgrupp förtätas och omformas till en mer generell form. Malterud benämner detta som kondensering och abstrahering av materialet. Under en kodgrupp identifierades två subgrupper. Under

övriga kodgrupper identifierades inga subgrupper. De meningsbärande enheterna under varje kod- och subgrupp sammanfattades och generaliserades så att essensen i materialet blev tydlig. Detta gjordes genom att en kod- eller subgrupp i taget genomarbetades. Meningar formulerades utifrån innehållet i de meningsbärande enheterna i kod- eller subgruppen så att det specifika för varje informant togs bort. Varje mening innehöll information från flera meningsbärande enheter. På detta vis gjordes en koncentrerad sammanställning i en generell form av informationen från informanterna.

Sammanfattning

I den fjärde fasen ska innehållet i de olika kodgrupperna och subgrupperna förmedlas till läsaren. Detta görs enligt Malterud genom att innebörden i materialet som framkommit i tredje fasen sammanfattas och tydliggörs ytterligare med utvalda citat som ger en så heltäckande bild som möjligt. De olika kodgrupperna kan i vissa fall ges rubriker eller benämningar som kan ses som nya begrepp. I denna studie har inga nya begrepp identifierats. Utifrån det abstraherade och kondenserade materialet och de meningsbärande enheterna gjordes sammanfattningar av kodgrupperna och subgrupperna som också kompletterades med utvalda citat från det ursprungliga datamaterialet. Detta arbete fördelades mellan författarna. Därefter träffades författarna för att granska och diskutera materialet varpå det sammanställdes. Slutligen bestod resultatet av sex kodgrupper varav en fick två subgrupper, övriga fem kodgrupper saknade subgrupper. Malterud förklarar att delarna valideras i förhållande till helheten genom att materialet rekontextualiseras för att förebygga reduktionism och bevara överensstämmelsen med informanternas uppfattningar. Validering genomfördes genom att ett urval av meningsbärande enheter i varje kodgrupp granskades. Sammanfattningarna av kodgrupperna kopplades samman med det ursprungliga datamaterialet med hjälp av meningsbärande enheter. En jämförelse gjordes mellan innebörden i sammanfattningarna och det ursprungliga datamaterialet. Det visade sig att rekontextualisering var möjlig med bevarad innebörd i intervjuerna.

Malterud poängterar att flexibilitet underlättar analysarbetet. Genom hela analysprocessen bör det finnas öppenhet för att revidera de teman, kodgrupper och subgrupper som framkommit. Under arbetets gång förändrades de olika grupperingarna då de teman som framkom i fas ett har genomgått flera förändringar innan de slutliga kodgrupperna formades.

5 RESULTAT

De kodgrupper resultatet består av är ”stöd”, ”insikt”, ”tilltro till utredning och resultat”, ”framtidstro”, ”motivation” och ”delaktighet”. Kodgruppen ”stöd” innehåller de två subgrupperna ”gemenskap och samhörighet med andra arbetssökande” samt ”stöd från personal”.

5.1 Stöd

Många av informanterna framhöll att gemenskapen mellan de arbetssökande som var på AF Rehab under samma tidsperiod var viktig på olika sätt under utredningen. Även personalens stöd och agerande inverkade på vilka upplevelser personerna fått under utredningsperioden.

5.1.1 Gemenskap och samhörighet med andra arbetssökande

Flera informanter tyckte att det var skönt att förstå att det finns andra som befinner sig i samma situation som de själva. De berättade att de i gruppen kände styrka i varandra och förståelse för varandras problem. Det fanns också informanter som inte kände stöd i gruppen på grund av svårighet att känna igen sig i de andra arbetssökandes problem och att de bara träffades under kaffe- och lunchraster. Några informanter sa att de i gruppen kunde be varandra om hjälp. I vissa fall kunde gruppmedlemmarna även skämta om sin situation och därigenom känna uppmuntran. En del informanter beskrev att det fanns en öppenhet som gjorde att det kändes naturligt att utbyta erfarenheter. Andra kände uppmuntran genom den positiva anda som fanns i gruppen.

”Och sporrar och peppar varann hela tiden och talat om för varann att ta’t lugnt nu och vi vet att vi ser på varann hur, att dom inte mår bra...” (I:1)

En del informanter menade att de upplevde brist på gemenskap på grund av stora skillnader mellan personerna i gruppen. En orsak var att en del personer led av smärta och därav drog sig undan. Detta gjorde att det var svårt att ta kontakt och få gemenskap med andra i gruppen. Det fanns också en del som tyckte att ålderskillnaden invercade på gemenskapen på ett negativt sätt.

”...det är ju lite svårt, för att, dels är vi så väldigt olika, vi är väldigt olika åldrar, jag är ganska mycket yngre än alla andra...så på nåt sätt så känner jag inte att jag kan få den gemenskap som jag kanske hade fått om jag hade gått till universitetet och skulle göra nånting.”(I:7)

Någon informant skattade gemenskapen i gruppen som det allra viktigaste under hela utredningen på AF Rehab. Under intervjuerna sa ett par informanter att det är viktigt att träffa folk och att de blev glada av att träffa andra människor. Värdet av att lära känna nya människor betonades också i intervjuerna.

”Det är alltid trevligt så liksom det ja lär känna nya människor och så där så det...å sen är det trevligt och kunna träffas och sitta och prata en liten stund så där...” (I:6)

5.1.2 Stöd från personal

Samtalen med personalen upplevdes som viktiga av flera informanter. Flera av informanterna berättade att de fick goda råd av personalen i hur de skulle handskas med olika situationer. Det kunde gälla nya sätt att tänka och andra strategier. Någon av informanterna berättade att arbetsterapeuten hjälpt till att anpassa arbetsställningen med hjälp av stolar och bord. Det framkom även att det är mycket värt att få hjälp med att tänka på andra yrkesbanor vilket någon uttryckte som att komma in på ett annat spår. I intervjuerna framkom också önskemål om att personalen borde ha mer kunskap om möjliga yrkesval för den arbetssökande.

”... vad jag ska jobba med istället..., näe det har dom ju ingen kunskap om ...men ja skulle nog önska att dom hade mer kunskap så. För det är ju, ..en av dom stora frågorna i alla fall när man kommer hit.” (I:10)

Några informanter tyckte att personalens bemötande var mycket bra, att de själva hade blivit mycket bra bemötta och att det var skönt att personalen bemötte olika

sorters människor på ett bra sätt. Ett par informanter kände att personalen var mån om dem då de ställde frågor om hur det kändes, vad som fungerade bra och vad som fungerade mindre bra. Några informanter uttryckte att det var skönt att inte behöva övertyga personalen om att de faktiskt hade smärta. Det upplevdes också motiverande att personalen hade en positiv framtoning.

” Å sen är dom ju själva som jobbar här väldigt positiva i sej, så att jag känner mej ju väldigt peppad utav dom.” (I:7)

Ett par informanter tyckte att det var skönt att veta att det fanns stöd att få från personalen som var tillgänglig och hade förståelse för olika problem. Vid något tillfälle fungerade inte kommunikationen med personalen vilket ledde till att informanten kände ilska. Någon som under utredningsperioden befann sig på en praktikplats, upplevde att hon fått ett svagt stöd från personalen till följd av att hon träffat personalen för lite.

”...dom är ju ute en så liten stund så att... det tycker jag kanske var negativt...” (I:5)

Det framkom också att det är skönt och positivt att personalstyrkan består av olika professioner som kan tillföra olika saker. Någon informant kände förtroende för personalen och uttryckte att det var första gången informanten upplevde sig ha fått hjälp av någon.

”...det är första gången jag har upplevt att jag har fått hjälp någonstans ifrån så det kanske är därför jag uppskattar det så mycket.” (I:2)

5.2 Insikt

Insikt innefattar kunskap en person har tagit till sig och därmed förändrat sitt tankemönster och/eller sitt utförande. Det kan också vara information en person fått men som inte lett till förändrat beteende.

Flera informanter beskriver att de upplever något positivt antingen de får insikt i vad de kan eller inte kan. Någon förklarar att det är bra att få en bild av vad man klarar och vad man inte klarar. Det framkommer också att en upplevelse av att inte kunna utföra en syssla ändå leder till en insikt vilket är positivt.

”...hela upplevelsen har ju vart mycket positiv tycker jag, för att även om jag har gått in i verkstan och stod och sågade en ram och det gick åt skogen, jag fick jätteont efter fem minuter, så har det ändå vart positivt för att jag har ju lärt mej att jag inte klarar av det liksom...” (I:7)

Aktiviteterna i kombination med samtal och vägledning som getts av arbetsterapeuterna har hjälpt till att ge insikt om vilka fysiska begränsningar informanterna har. En del informanter har fått förståelse för att många sysslor kan utföras då arbetsmiljön anpassats. Denna insikt har framkommit genom att informanterna har fått kunskap om olika hjälpmedel och själv har fått möjlighet att prova olika arbetsställningar vid aktivitetsutförande.

”...sen fick jag ju hjälp av arbetsterapeuterna att ställa in stol och sånt och titta lite hur skärmen står gentemot hur man sitter eller står och så där så att, det ger ju

kunskap....till en själv också vad man har för möjligheter...så det tycker jag också är oerhört positivt då.” (I:11)

Ökad kunskap om strategier, såsom mikropauser, har lett till att en del kan arbeta längre tid utan att få ont. Upptäckten att det finns hjälp att få och att det kan fungera att arbeta beskrivs som skönt och positivt. Vissa informanter upplevde ökad kunskap om olika yrkesområden som kan vara aktuella. Andra beskriver att de fått insikt om att dom klarar att arbeta mer än vad de trodde före utredningsperioden och att de därmed har större möjligheter på arbetsmarknaden än vad de tidigare trodde.

”Jag har ju mer fått fram vad jag klarar av som jag inte trodde kanske att jag klarade...jag är inget hopplöst fall...” (I:7)

Det finns också informanter som upplever att det är skönt att inse att det inte fungerar att arbeta i den utsträckning som de tidigare förväntat sig. Någon kände dock besvikelse över att inte leva upp till sin förväntan om att kunna sitta i en anpassad stol och arbeta vid en dator. Trots att inga förväntningar uttrycktes om att kunna göra mer på AF Rehab än i hemmet kom det fram att det upplevdes som en besvikelse då värken kvarstod fastän försök gjordes till att förbättra och anpassa arbetsställningen.

”...jag trodde att jag nog skulle kunna sitta vid en dator å jobba lite men vilket jag inte kunde, så det blev väl lite så där besvikelse kanske...Jag har provat lite olika stolar å lite olika sätt å sitta å inget har fungerat...så det är väl det negativa i så fall...jag trodde liksom när man sitter hemma, man har inte bästa grejerna å så där...” (I:6)

Några informanter menade att ingen insikt framkommit under utredningsperioden. Andra beskriver att de har en stor insikt redan när dom kommer till AF Rehab och därför har inte så många nya framkommit. Det uttrycktes dock positiva känslor över att ha fått bekräftelse av tidigare insikter. Innan vistelsen på AF Rehab har någon haft funderingar på möjliga jobb som han skulle kunna tänka sig i framtiden. Utredningen har givit stöd för dessa tankar.

”Ja, det känns ju väldigt positivt, att jag vet ju vem jag är helt enkelt. Åh ja är på väg åt rätt håll och har vart det hela tiden fast man kanske inte har vågat ta dom där stegen men nu känner jag att det bara är att fortsätta å köra rejset fullt ut om jag säger så.” (I:1)

Genom att acceptera sin situation har någon förstått att det inte finns något krav på att vara perfekt för att duga. Några av informanterna beskriver det som en svår process att acceptera vissa insikter de fått om sin aktivitetsförmåga. Denna process beskrivs som både tuff, jobbig och jättehemsk samtidigt som en känsla upplevs av att det är skönt att få insikten och acceptera situationen. Dessa informanter anser att de fått hjälp på AF Rehab med att få insikt om sin aktivitetsförmåga. Då de också har fått hjälp med att förändra sitt tänkesätt har de kunnat acceptera sin situation och anpassa sig efter vad som är möjligt att utföra. Detta har upplevts som mycket värdefullt.

”...man har fått lära sig acceptera att man inte kan göra vissa saker. Det är ju, att just få det tänkesättet att jag ska inte hålla på med vissa saker.” (I:1)

5.3 Tilltro till utredning och resultat

Tilltro till utredning och det resultat som framkommit varierar beroende på olika upplevelser under utredningsperioden.

Vissa informanter tyckte att utredningens resultat innebar möjligheter att kunna motivera fortsatt sjukskrivning gentemot olika myndigheter eller varför vissa arbetsuppgifter inte kan utföras. Det framkom att resultatet var tillförlitligt då personalen upplevdes ha hög kompetens. *"...personalen kan sina saker och då är det ju inga fel i papprena utan då stämmer det ju."* (I:3). Några informanter saknade tilltro till utredningen och resultatet. De berättade att de misstrodde resultatet av utredningen för att utredningsmiljön var så anpassad så att de klarade alla uppgifter trots deras nedsatta förmåga. Detta förklarades med att arbetet sker i ens eget tempo och bord och stolar är höj- och sänkbara.

"Sen är ju det här en så pass anpassad miljö så jag kan tycka att på ett sätt är den inte rättvis. För jag menar du kan må dåligt och ändå klara av det här som jag upplever det." (I:10)

Någon trodde sig om att klara att jobba längre tid än vad som framkom i utredningen. Tilltron till resultatet upplevdes svagt då informanten inte kunde se sambandet mellan sin egen prestation och den bedömning som gjordes av informantens arbetsförmåga.

"Men jag hann ju inte bli trött eller så i handen...jag klarade ju av det där utan att ha ont efteråt...så jag vet ju fortfarande inte...vad jag klarar av om man säger." (I:4)

Några informanter upplevde att de aktiviteter som fanns att välja på under utredningen inte stämde överens med deras intressen. De menade att de bedömningar som gjordes skulle bli mer tillförlitliga om det fanns mer stimulerande aktiviteter. Det framkom också att de olika aktiviteterna i utredningen inte kunde kopplas till en verklig arbetssituation. Det ansågs att resultatet hade upplevts mer relevant om bedömningen enbart hade gjorts på de aktiviteter som direkt kunde relateras till informantens tänkta yrkesområde. *"Det finns ju inte så mycket att göra här...det är ju inte det dom mäter i och för sej så att ääh, men det skulle ju kanske underlätta om det fanns lite mer å göra."* (I:9). Någon upplevde AF Rehab till större delen inriktat mot fysiska nedsättningar och trodde inte i början av utredningsperioden att det skulle vara möjligt att genomföra en utredning som hade med psykiska nedsättningar att göra. Under utredningens gång växte dock tilltron till att resultatet skulle bli relevant.

"I början kunde jag nog tycka att jag var lite felplacerad...men sen så ju längre tiden har gått så har man förstått att, ja det går å mäta i alla fall liksom." (I:10)

Då utredningsperioden var kort antogs resultatet bli känsligt för omständigheter i informantens privatliv. Därför trodde någon informant att utredningens resultat skulle bli annorlunda om utredningen gjordes om vid ett annat tillfälle. Det uttrycktes att resultatet kom lättvindigt och informanten hade förväntningar om ytterligare bedömningar. Resultatets tillförlitlighet ifrågasattes då bedömningen gjordes under så kort tid.

"...jag vet inte hur bra det vart, resultatet, om man säger när det är så kort tid..."
(I:4)

5.4 Framtidstro

Påvisar hur individerna känner inför framtiden och möjligheterna på arbetsmarknaden utifrån upplevelser under utredningsperioden.

Utredningens resultat ger nya möjligheter och ett ökat hopp inför framtiden. Några informanter menade att hoppet ökade då de upptäckte att det finns hjälpmedel som kan hjälpa dem i arbetslivet. Utredningen beskrevs som en plattform att utgå ifrån. Någon beskrev att utredningen gav ökad visshet om framtiden och att det kändes som en befrielse.

"Ja det var en liten befrielse faktiskt...då vet man lite framåt hur det blir nu." (I:5)

Några informanter beskrev att de nu vågar satsa mer framåt och att det känns lättare och roligare att ta klivet ut på arbetsmarknaden. Ett par informanter kände sig värdefullare och deras känsla av kompetens ökade. De uttrycker att de har börjat tro att de faktiskt duger på arbetsmarknaden.

"...helt plötsligt öppnas ju arbetsmarknaden på ett sätt som jag liksom inte har känt tidigare." (I:7)

Ytterligare någon upplevde hopplöshet inför att hitta ett arbete på de 25 % utredningen visade att informanten klarade att arbeta. Då arbetsplatsen dessutom skulle behöva anpassas förstärktes känslan av hopplöshet.

"Det finns ju inga såna jobb, va ska ja hålla på då å tråla på arbetsförmedlingen å greja å söka...å söka ett jobb på två timmar, ja fattar inte liksom..." (I:4)

5.5 Motivation

I kodgruppen motivation beskriver informanterna hur de känt sig uppmuntrade på olika vis under utredningsperioden. Det handlar om motiverande upplevelser som inte beskrivs komma direkt från personal eller gruppmedlemmar, snarare från utredningen som helhet.

Utredningsperioden på AF Rehab beskrevs i många fall som väldigt positiv. Uttalanden som att vara "lyckligt lottad", att det var "guld" att få vara på AF Rehab och att utredningen var "fruktansvärt rolig" beskriver informanternas positiva upplevelser av utredningen. Då en del informanter varit arbetslösa och i vissa fall även sjukskrivna under en längre tid upplevdes det positivt och motiverande när utredningsprocessen påbörjades. Å andra sidan upplevde sig någon omotiverad på grund av att utredningen pågick under så kort tid.

Några informanter berättade att deras motivation till att få en förändring i sin livssituation hade ökat under utredningen. Detta förklarades med att utredningen handlade mer om att ta tillvara informantens möjligheter än att se till begränsningarna. Samtidigt gav utredningen indirekt en struktur på vardagen och nya sociala kontakter vilket kändes motiverande.

”Å så är det det här med rutiner, sociala hela biten alltså...det är ju ett paket man får mä...varken man vill eller ej å för mej är det väldigt positivt.” (I:11)

Informanternas motivation påverkades av deras smärtproblematik under utredningen. Frånvaro av smärta under utredningsperioden gav upphov till lättnad och glädje hos de som vanligtvis led av smärta. En del av individerna hade ständig närvaro av smärta under utredningsperioden vilket sänkte deras motivation till att delta i utredningen. En informant sa: *”...man är jättedålig...på helgerna och då är man jättedålig hela helgen...å sen är det dags att åka hit på måndan igen och fortsätta, så det känns lite som att åka hit å plåga sej.” (I:6)*. Dessutom fanns det informanter som kände oro för att deras smärta skulle öka om de ansträngde sig för mycket under utredningen.

5.6 Delaktighet

Denna kodgrupp beskriver delaktigheten varje individ har upplevt i form av gensvar från personalen då olika önskemål och behov har framförts.

Personalen framställdes som väldigt flexibel och lyhörd. Informanterna uttryckte i positiva ordalag att hänsyn har tagits och att utredningen utgått väldigt mycket från varje individ vilket har lett till en känsla av delaktighet. Det beskrevs som skönt att få vara med och påverka och forma sin egen utredning vilket uttrycktes på följande sätt: *”...först när jag kom hit nu så kände jag att jag fick va med och påverka och tycka också...så det...det tycker jag är skönt”(I:2)*. Det beskrevs också som jättebra att få anteckna exempelvis när man får ont. Värdet av att få jobba i sin egen takt med hänsyn till sina egna möjligheter och förutsättningar beskrevs som oerhört positivt. Några tyckte det var skönt att verkligen få möjlighet att känna efter när de jobbar. Någon tyckte att det fungerade bättre just för att tiden anpassats.

”...men det är skönt att man får ta den tiden på sig och verkligen känna efter när man jobbar...va det är som gör ont till exempel...det är inget stress utan det ska va lugnt åh stilla...det tycker jag är mycket bra...” (I:1)

Att hänsyn inte togs till den enskildes livssituation när datum för utredningsperioden bestämdes uttrycktes som en känsla av maktlöshet. Upplägget av utredningsperioden upplevdes som statiskt utan möjlighet för informanten att vara delaktig genom att påverka.

6 DISKUSSION

6.1 Metoddiskussion

Valet av en kvalitativ metod baserar sig på studiens syfte att undersöka arbetssökandes upplevelser av utredningsperioden på AF Rehab. Så som Nationalencyklopediens hemsida (2005) förklarar ordet uppleva handlar det om att ta in något på ett känslomässigt plan. Enligt Olsson och Sörensen (2001) förutsätter kvalitativa studier att vi genom språket kan ta del av varandras inre världar. Vi valde därför att samla information genom intervjuer där varje informant fick stort utrymme att uttrycka sina upplevelser på ett känslomässigt plan med egna ord. Metoden har som mål att sondera terrängen då det är okänt vilka frågor som är viktiga och betydelsefulla (Svensson & Starrin, 1996). Då vi valde att använda oss av en semistrukturerad intervjuguide fanns en öppenhet för varje informant att beskriva de

upplevelser som var centrala. Ett frågeformulär med strikt förutbestämda frågor och givna svarsalternativ hade varit svårt att utforma då det inte i förväg var känt vad som skulle kunna framkomma.

6.1.1 Urval

Inklusionskriterierna ställdes upp för att få så innehållsrika intervjuer som möjligt. Spridning eftersträvades då det gällde informanternas ålder och kön. Ett av inklusionskriterierna var att informanterna skulle kunna tala och förstå svenska. Vi anser att detta var viktigt för att informanten skulle förstå de frågor som ställdes och kunna beskriva sina upplevelser på ett förståeligt sätt. Vi anser också att det var viktigt för att vi skulle kunna uppfatta djupet och nyanserna i informanternas utsagor.

Ett annat inklusionskriterie var att informanten skulle befinna sig i slutet av utredningsperioden eller avslutat utredningen tidigast två månader innan intervjutillfället. För att informanterna skulle hinna få egna erfarenheter och upplevelser av AF Rehab intervjuades de i slutet av, eller efter, utredningsperioden. För att informanterna å andra sidan inte skulle hinna glömma vad de varit med om bestämdes att de skulle intervjuas inom två månader efter avslutad utredning. Det optimala hade varit att intervjuas alla informanter i slutet av deras utredningsperiod. För att öka möjligheterna till att hitta frivilliga informanter, inom avsatt tid, gjordes avvägningen att även informanter som avslutat sin utredning skulle inkluderas. Ingen märkbar skillnad kunde identifieras mellan svaren från de informanter som var i slutet av sin utredningsperiod och de som hade avslutat den tidigare.

Denna studie är begränsad till AF Rehab på tre olika orter. Eftersom arbetssättet och vilka möjligheter som finns på varje specifikt AF Rehab skiljer sig åt så skulle resultatet kunna variera om informanter från AF Rehab på andra orter intervjuades.

Urvalet gjordes med hjälp av arbetsterapeuterna på respektive AF Rehab. En överenskommelse gjordes att de skulle informera arbetssökande om studien och därefter fråga om intresse fanns att medverka som informanter. Detta utfördes delvis på olika sätt av arbetsterapeuterna. Vid några tillfällen tillfrågades hela grupper med arbetssökande. Vid andra tillfällen tillfrågades arbetssökande enskilt. Vid detta förfarande finns en risk att arbetsterapeuten, medvetet eller omedvetet, väljer ut och tillfrågar de arbetssökande som upplevs mest positiva och öppna. Denna fundering skulle kunna innebära att de som är mer tystlåtna och kanske mindre positiva till utredningen inte blir tillfrågade. Detta kan i sin tur innebära att studien hade kunnat bli rikare på negativa upplevelser. Trots allt har det ändå kommit fram både positiva och negativa upplevelser från informanterna.

Då författarna fick hjälp av arbetsterapeuter i respektive verksamhet saknas insyn i det exakta urvalsförfarandet. En arbetsterapeut tillfrågade fyra personer, en och en, dessa fyra tackade ja till att delta i studien. På ett annat ställe tillfrågades två grupper bestående av 8 personer vardera och fyra av dessa deltog i studien. På ett tredje ställe tillfrågades sex personer varav tre ställde upp för intervju. Det är oklart vad som orsakade att vissa personer tackade nej till att delta i studien. Sättet arbetsterapeuterna frågade på, en och en eller en hel grupp kan ha emellertid ha inverkat på hur många som tackade ja. Då ett begränsat antal informanter önskades och en hel grupp av arbetssökande tillfrågades fick endast en liten del av dessa möjlighet att delta i studien. Det kan ha varit så att flera personer i de grupper som

tillfrågades gärna hade deltagit men inte fick möjlighet. Tydligare instruktioner till arbetsterapeuterna kunde ha gjort urvalsmetoden mer enhetlig. Då hade det varit lättare att identifiera om de personer som inte deltog i studien hade några speciella orsaker till att inte delta.

AF Rehab använder sig av ett flertal metoder för att besvara arbetsförmedlingens frågeställning som alla troligtvis ger upphov till olika upplevelser hos informanterna. Målet med studien har inte varit att täcka in alla de olika metoder som används inom AF Rehab. Alla dessa metoder är heller inte representerade hos den grupp informanter som intervjuades.

Det visade sig att det inte fanns några personer inne för utredning på ett AF Rehab under den tidsperiod då intervjuerna var tänkta att genomföras. En person som genomgått utredningen under december och höll på att avslutas tillfrågades av arbetsterapeuten. Denna person hade inte möjlighet att delta i studien. Detta medförde att ingen av informanterna i studien genomgått en utredning på detta AF Rehab vilket i sin tur gjorde att antalet utredningsorter reducerades från fyra till tre. Eftersom arbetsstrukturen på varje AF Rehab skiljer sig åt, beroende på beslut som fattas av länsarbetsnämnden och personalens egenskaper, finns det en möjlighet att materialet därmed tappade i bredd. Antalet informanter som ingick i studien motsvarar ändå det från början tänkta antalet.

6.1.2 Intervjuguide

Den provintervju som genomfördes under intervjuguidens utveckling gav oss viktig kunskap om vilka brister som fanns och vilka åtgärder som behövdes för att förbättra intervjuguiden. Det kändes värdefullt att testa på en person som hade personlig erfarenhet av arbetslivsinriktad rehabilitering. Denna person kunde ge relevanta svar på de frågor som ställdes vilket gav värdefull information som kom att ligga till grund för intervjuguidens utformning. Det hade varit svårt att se bristerna i intervjuguiden utan att prova den på någon person. Provintervjun blev också ett tillfälle till att prova på intervjuförfarandet.

Intervjun inleddes med att informanten ombads att berätta vad han/hon hade varit med om på AF Rehab. Utifrån vad informanten då berättade ställdes frågor om upplevelser i olika situationer som informanten tidigare beskrivit. Denna struktur underlättade att leda in samtalet på en djupare nivå för att kunna prata om informantens upplevelser. Vi anser att intervjuguiden har varit funktionell eftersom informanterna har beskrivit många upplevelser. Det har inte heller under intervjuarbetet uppstått något behov av att revidera intervjuguiden.

6.1.3 Genomförande av intervju

För att slippa skriva långa anteckningar under intervjuens gång beslutades det att varje intervju skulle spelas in på kassetband. Detta förfarande ökade vår möjlighet att vara uppmärksamma på informanten. Vi är medvetna om att en nackdel med bandinspelning är, precis som Trost (2005) hävdar, att informanten kan känna sig hämmad av vetskapen om att rösten spelas in. För att undvika detta och för att uppfylla etiska krav bad vi varje informant om tillstånd att göra en bandinspelning. Informanten fick också veta att intervjun var tänkt att spelas in på band redan då arbetsterapeuten på AF Rehab gav den första informationen. Vi såg detta förfarande som en möjlighet för informanten att i god tid kunna ta ställning angående

deltagande eller ej. Vid intervjutillfällena verkade inte informanterna känna sig hindrade att uttrycka sig. Det var inte heller någon som verbalt uttryckte något ogillande om bandinspelningen.

Trost (2005) beskriver att det inte finns någon anledning att känna skräck för tystnad under en intervju. Det kan snarare vara en fördel för både informanten och den som intervjuar att tillåta en stunds tystnad. Han menar att detta kan vara ett tillfälle att tillåta en komplettering eller nyansering av ett svar att växa fram. Vi som intervjuare var medvetna om att tystnad kan leda till mer utvecklade beskrivningar av upplevelser och försökte på bästa sätt agera utifrån detta under intervjuerna. Vid ett flertal tillfällen märkte vi att informanten efter en stunds tystnad fortsatte att utveckla sin förklaring av en upplevelse.

Under intervjuens gång är lyssnandet till informanten, i betydelsen att höra och uppfatta, viktigt i allra högsta grad. Att intervjuar kräver koncentration och uppmärksamhet. Intervjuaren ska lyssna och förstå vad som sägs samtidigt som intervjun ska utvecklas och ledas framåt. Lyssnandet sker på olika nivåer, dels ska man höra vad som sägs med ord, dels vad som sägs mer eller mindre underförstått vilket intervjuaren då har möjlighet att lyfta fram (Jacobsen, 1993; Svensson & Starrin, 1996). Vi upplever att uppmärksamt lyssnande som det beskrivs av Svensson och Starrin kräver vana och erfarenhet. Denna vana saknas till viss del hos författarna vilket kan ha medfört att viss information gick oss förbi. Detta vägdes troligtvis upp av att båda författarna deltog vid varje intervjutillfälle. Fördelen med att båda intervjuarna deltar är att båda får samma information och intryck från informanten. Då vi hade ett gott samarbete upplever vi att intervjuerna blev mer informationsrika än om intervjuerna hade blivit genomförda av en författare. En nackdel skulle kunna vara, som också Trost (2005) uppger, att det finns risk för ett ojämnt maktförhållande då informanten skulle kunna känna sig i någon sorts underläge på grund av att det är en informant och två intervjuare. Det finns en möjlighet att detta har fått som följd att informanterna i denna studie delgett mindre information.

Båda författarna intervjuade både män och kvinnor. Detta diskuterades innan arbetet med intervjuerna påbörjades. Trost (2005) menar att det i vissa känsliga sammanhang kan vara opassande att informanten och intervjuaren är av olika kön. Det kan i andra situationer vara positivt att informanten och intervjuaren är av olika kön då vissa saker kan kännas självklara i samtal mellan två personer av samma kön och därför inte naturligt tas upp i samtalet (Trost, 2005). Utifrån studiens syfte, som i sig inte är något känsligt område, anser vi att det har varit en fördel att en intervjuare av varje kön har medverkat vid varje intervju. Vi tror därför att detta förfaringssätt har ökat möjligheterna till olika samtalsområden och därmed gett ett bredare perspektiv.

Vissa informanter kontaktades på telefon innan intervjutillfället medan arbetsterapeuten på AF Rehab skötte all kontakt med informanten innan intervjun i andra fall. Inte i något fall träffade författarna informanten innan intervjutillfället. Svensson och Starrin (1996) skriver att det finns en risk med att intervjuaren utvecklar en alltför god kontakt med informanten då detta kan leda till att det försvårar för intervjuaren att ställa vissa intressanta frågor. Vi anser att telefonsamtalen inte påverkar kontakten i någon betydande grad. Beroende av hur

den första kontakten har tagits har inte någon påtaglig skillnad under intervjusituationen uppmärksammats av oss.

6.1.4 Val av plats

Enligt Trost bör intervjun genomföras i en lokal där risken för störningar är minimerad. Han tar också upp att det är viktigt att informanten inte kommer i ett underläge (2005). Utifrån detta anser vi att valet att vara i AF Rehabs lokaler var det mest passande. Intervjuerna utfördes i respektive AF Rehabs lokaler. Detta val gjordes för att det ansågs vara en känd plats för informanten. Det ansågs vara en plats där det fanns förutsättningar att genomföra intervjuerna ostört. Flertalet av intervjuerna genomfördes också till synes ostört. Vid vissa intervjutillfällen förekom störande moment såsom röster och ljud från angränsande lokaler. Vid ett tillfälle kom en person in i rummet under pågående intervju. Valet att vara i AF Rehabs lokaler kan ha påverkat informanterna till att delge mindre information om sina upplevelser. En annan nackdel med valet av denna plats skulle kunna vara att informanten känner sig hämmad och undviker att uttrycka starkt negativa upplevelser.

6.1.5 Bearbetning av insamlad information

Den analysprocess som Malterud (1998) har utvecklat gav stöd i analysen av det insamlade materialet. Utan att ta stöd i någon form av tillvägagångssätt hade det varit väldigt svårt att strukturera analysarbetet för att komma till ett resultat. Det hade också varit svårare att förmedla tillvägagångssättet på ett klart och tydligt sätt till läsaren. Samtidigt som analysprocessen har varit till ett stort stöd så har den också upplevts tidsödande och bitvis något svår att följa då faserna går in i varandra. En anledning till att faserna upplevs gå in i varandra är att en öppenhet måste finnas för att omstrukturera teman och kategorier genom hela analysarbetet.

Analysarbetet utfördes mestadels tillsammans av författarna. Det gav möjlighet att kontinuerligt diskutera det som kom fram i analysen. Interaktionen mellan författarna var viktig för hur analysarbetet utvecklades och fortskred. Vissa delar av analysen gjordes av författarna var för sig. I den första fasen när materialet lästes och teman identifierades arbetade författarna enskilt för att sedan tillsammans diskutera dessa identifierade teman. I detta arbete var det viktigt att rikta full koncentration på de transkriberade intervjuerna för att bilda sig en egen uppfattning. Behovet av att kunna diskutera var litet i detta skede. Under processen med att identifiera meningsbärande enheter och koda dessa analyserades och bearbetades materialet på djupet av båda författarna tillsammans. Denna process gjorde att materialet kändes väl genomarbetat och den gav en bred förståelse av materialet samtidigt som den upplevdes arbetsam och tidsödande. Även i den fjärde fasen då kategorier och subgrupper sammanfattades delades arbetet upp mellan författarna. Därefter granskades analysmaterialet varpå det diskuterades och sammanställdes. Då ett omfattande analysarbete under tidigare faser hade gett författarna en gemensam bild av materialet upplevdes det värdefullt och effektivt att dela upp materialet och skriva sammanfattningen i fas fyra var för sig. Resultatet fick sin slutliga form genom att författarna tillsammans bearbetade sammanfattningarna. Validering genomfördes enligt Malteruds beskrivning. Rekontextualiseringen visade på överensstämmelse mellan sammanfattningarna i resultatet och intervjuerna. Enligt Hammell, Carpenter och Dyck (2000) så kan samarbetet mellan två forskare ses som en form av triangulering då forskningsprocessen blir berikad med flera perspektiv. Då allt

material i denna studie har genomarbetats och diskuterats grundligt har validering skett i form av triangulering kontinuerligt under arbetets gång.

6.2 Resultatdiskussion

Utifrån studiens syfte, som var att ta reda på informanternas upplevelser under utredningsperioden på AF Rehab, har en mängd olika känslor och tankar framkommit som sedan har bearbetats och lett till ett resultat. Vi anser därmed att studiens syfte har uppnåtts.

De AF Rehab som ingick i studien skiljde sig åt när det gäller utredningens längd. Utredningsperioderna varade mellan fyra dagar och tre veckor. I resultatet framkom det att utredningstidens längd har inverkat på informanternas upplevelser av utredningsperioden på olika sätt. Det visade sig att informanter som genomgick den kortaste utredningen saknade tilltro till resultatet. Även informanter som genomgick tre veckors utredning tyckte att tiden inte räckte för att bilda sig en egen uppfattning om sin förmåga. Detta skulle kunna betyda att en utredningstid på tre veckor i vissa fall är för kort och att då en utredning på fyra dagar i de flesta fall är alldeles för kort. Det kan å andra sidan betyda att oavsett hur lång utredningen är kan tiden upplevas otillräcklig. Besluten som tas oavsett om det är fyra dagar eller tre veckor kan vara avgörande och ge stora konsekvenser för den enskilda individens framtid. En utredningsperiod på fyra dagar kan då tyckas vara en kort tid som bedömning ska göras på. Det finns risk att personalen gör en bedömning som informanten inte alls känner igen sig i. Utredningen behöver vara under så lång tid så att informanten själv hinner få insikt i sin arbetsförmåga. Risken är annars stor att tilltron till utredningsresultatet minskar. De informanter som fick insikt eller bekräftelse av tidigare insikter om arbetsförmågan upplevde detta som positivt och motiverande. Detta kan bekräftas i en studie av Isaksson Mettävainio och Ahlgren (2004) som skriver om vad arbetssökande, som efter utredning i AF Rehab fått arbete, upplevde som mest avgörande för att återgå till arbetslivet. När dessa arbetssökande fick insikt om sin arbetsförmåga ökade deras självkänsla och motivation till att söka arbete.

Att få struktur på vardagen framkommer i en tidigare studie som en viktig faktor för att öka möjligheterna till att få ett arbete (Isaksson Mettävainio & Ahlgren, 2004). Struktur på vardagen visade sig i vår studie ge ökad motivation. Det är inte något primärt syfte med utredningen att strukturera de arbetssökandes vardag men likafullt upplevs det av de arbetssökande som en viktig effekt av utredningen. Även Kielhofner (2002) menar att det är viktigt med struktur på dagen och att en daglig sysselsättning ger detta. Människan behöver vanemässiga handlingar för att utföra aktiviteter på ett effektivt sätt och på så sätt försäkra sig om att ha en viss identitet.

Då informanten känner ett starkt stöd från personalen genom goda råd, nya sätt att tänka, strategier och anpassningar med hjälpmedel finns det en ökad möjlighet att känslor av trygghet och att vara sedd upplevs. Om informanten däremot saknar stödet skulle det kunna uppkomma känslor av osäkerhet, att vara utlämnad och övergiven. Resultatet visar att informanterna till stor del upplevde ett starkt stöd från personalen. Informanter som har varit ute på praktikplats träffar av naturliga skäl inte personalen lika ofta som de informanter som är på utredningsavdelningen. Det verkar ändå vara viktigt att det finns ett fungerande stöd även för dem som är ute på praktikplatser. Stödet från personalen ger den arbetssökande möjlighet att utveckla strategier för att klara en arbetssituation. Isaksson Mettävainio och Ahlgrens (2004) studie hade som

syfte att identifiera vilka faktorer som påverkade till att komma ut i arbetslivet. I sin studie kom de fram till att det individuella stödet som ges till en arbetssökande är viktigt för att denne ska känna sig trygg i utförandet av nya aktiviteter och att utförandet ska vara framgångsrikt. Stöttning och uppmuntran ökar chanserna att den arbetssökande inte ger upp vid mindre framgångsrika utföranden. Då den arbetssökande utför en aktivitet på ett framgångsrikt sätt ökas självförtroendet och motivationen. Personerna i studien fick individuellt stöd under utredningsperioden vilket är en orsak till att de senare kommit ut i arbetslivet (Isaksson Mettävainio & Ahlgren, 2004). Upplevelsen av stödet eller avsaknaden av stöd från personalen verkar således påverka vilka möjligheter informanten har att komma ut i arbetslivet. Det är alltså av stor betydelse för informantens framtid vilket stöd personalen ger och hur informanten upplever detta.

Det är inte bara stöd från personal som är viktigt för de arbetssökande under utredningen. Den sociala gemenskapen med andra personer i liknande situationer som visar sig i form av stöttning och samhörighet är också mycket viktig. Det skulle kunna vara så att utredningsperioden upplevs mer motiverande, inspirerande och givande för de arbetssökande som känner ett stort stöd och samhörighet med andra gruppmedlemmar än för de som saknar gemenskap i en grupp. De som inte upplevde någon gemenskap med gruppen såg detta som något negativt. Kielhofner menar att det är viktigt för människan att ha roller och att detta endast kan uppnås i samspel med andra. Gruppen är därför viktig för att människan ska bli tillfredsställd genom utövandet av olika roller (2002). Den sociala miljön som bildas mellan gruppmedlemmarna skapar förutsättningar för utövandet av olika roller och ger möjligheter till att ge och ta emot stöd.

I en utredning som bara pågår i fyra dagar kan resultatet antas bli väldigt känsligt för vad som händer i personens privatliv. Om utredningen pågår under längre tid kanske en händelse i privatlivet ger mindre utslag på bedömningsresultatet. Då informanten inte heller har någon möjlighet att styra över när utredningen ska genomgåas finns det en risk att den arbetssökande, samtidigt som utredningen pågår, är utsatt för andra påfrestningar som gör att prestationsförmågan blir nedsatt. På en arbetsplats finns ofta möjlighet att ta semester då privatlivet tillfälligt ställer ökade krav. Brist på möjligheter att påverka en utredning som verkar vara statisk i sin struktur kan upplevas som maktlöshet. Isaksson Mettävainio och Ahlgren (2004) kom i sin studie fram till att en viktig faktor, som påverkar vad utredningen resulterar i, är den arbetssökandes egna möjligheter att påverka när utredningen ska påbörjas. Det borde innebära att en ökad möjlighet för informanten att utifrån privata omständigheter kunna styra när i tiden utredningsperioden ska förläggas kan öka känslan av delaktighet och minska en eventuell känsla av maktlöshet. Även Eklund och Ossowicki (2004) menar att det är viktigt att stödja och utveckla den sjukskrivnas motivation och delaktighet i den egna rehabiliteringen. Vi anser att då informanten upplever att utredningen utgått från dennes förutsättningar och omständigheter kan tilltron till utredningens resultat öka. Viksten och Asplund (2002) har genomfört en studie där nio långtidsarbetslösa personer med handikapp har intervjuats. Studien kommer på liknande sätt fram till att lyhördhet för den arbetssökandes behov är viktigt under rehabiliteringen för att lyckas bra i rehabiliteringsprocessen.

Utredningen är ibland inte anpassad efter informantens behov och upplevs ställa för låga eller för höga krav för att arbetsförmågan ska kunna bedömas. I

Riksförsäkringsverkets studie (Eklund & Ossowicki, 2004) framkommer det att individens förutsättningar och behov bör styra valet av insatser för att utredningen ska bli givande. Behovet av att lägga aktiviteterna i en bedömning på rätt nivå kan förklaras med hjälp av verksamhetsteorin (Fortmeier & Thanning, 1998). För att kunna göra en bedömning och komma fram till vilken aktuell prestationszon en informant befinner sig inom anser vi att aktiviteterna som bedömningen sker utifrån måste vara anpassningsbara efter individens förutsättningar. Med den aktuella prestationszonen menas vad individen kan göra och inte göra (Fortmeier & Thanning, 1998). När informanten får insikt om sin förmåga så blir den medveten om sin aktuella prestationszon. Då uppnås också syftet med en av de tjänster AF Rehab utför, att få ökad kunskap och insikt om egna förutsättningar inför arbete eller utbildning. Syftet med den andra tjänsten är att göra det möjligt för personer med nedsatt arbetsförmåga att arbeta, starta eget eller delta i en arbetsmarknadspolitisk insats (Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida, 050429). Detta kräver att arbetsterapeuten har identifierat den aktuella prestationszonen och går vidare genom att arbeta med informantens närmaste utvecklingszon. Det kan innebära att lära ut strategier såsom att variera arbetsställningen eller ta korta pauser för att kunna arbeta längre tid. Det kan också innebära att ge vägledning till, för personen, nya yrkesområden. I de fall individen utvecklar sin arbetsförmåga till en högre nivå eller blir verksam inom ett nytt yrkesområde kan det ses som att individen har nått sin potentiella prestationszon.

Beroende av vilken fas enligt Giddens (2003) den arbetslöse befinner sig i vid utredningstillfället kan utredningen upplevas på olika sätt. Flera av informanterna uppvisade optimism inför framtiden och glädje över utredningen. Detta kan bero på att de befann sig i en tidig optimistisk fas av arbetslöshet där hoppet är stort om att få ett nytt arbete. De personer som har gått längre tid utan arbete och är deprimerade eller uppgivna kan det vara svårare att hjälpa. Det kan vara svårt att få dessa personer att se något positivt i utredningen. Vissa informanter anser att inte så många nya insikter framkommit under utredningsperioden vilket kan bero på att informanterna levt så pass länge med sitt problem att de redan tidigare fått stor insikt i sin arbetsförmåga. En risk skulle kunna finnas att denna insikt har blivit cementerad vilket kan göra att det blir svårt att se nya möjligheter när det gäller yrkesområden och anpassningar. Detta skulle betyda att dessa informanter blir mindre mottagliga för vägledning till en plats på arbetsmarknaden trots att förutsättningar egentligen finns. Eklund och Ossowicki (2004) betonar vikten av att rehabiliteringsinsatser påbörjas i ett tidigt skede. Vi anser att detta kan vara viktigt för att hindra personen att komma in i en vad Goldberg (2000) kallar depressiv fas vilket kan försvåra motivationen till rehabilitering. Det kan tänkas att den optimism vissa informanter ger uttryck för också kan komma av personalens positiva bemötande och att utredningen ger visshet om framtiden och i vissa fall nya möjligheter till arbete.

Den framtidstro och tilltro till utredning och resultat som informanterna upplevde kan antas påverkas av de insikter personerna fått om sig själva, hur stödet varit från personalen samt om gemenskap och samhörighet funnits mellan gruppmedlemmarna. Likaså ger utredningen upphov till olika upplevelser av motivation och delaktighet vilket i sin tur också kan påverka vilken tilltro till utredningen informanterna upplevde. Kombinationen av insikt om egna förutsättningar och kunskap om tillgängliga anpassningar och hjälpmedel kan ge framtidstro och ökat hopp om att komma ut i arbetslivet.

Konklusion

Informanterna uttryckte till största delen positiva upplevelser av utredningsperioden på AF Rehab. Personalen upplevdes mycket positiv i sitt stöd, sin kompetens och sitt bemötande. En trygghet och känsla av att bli sedd kom av personalens stöd. De som kände avsaknad av stöd gick miste om alla de positiva effekter som stödet gav. En god kontakt med övriga gruppmedlemmar hade en positiv och värdefull inverkan på upplevelsen av utredningsperioden. Informanter som upplevde utredningsperioden kort beskrev en minskad tilltro till utredning och resultat. Dessa informanter hade också svårt att känna igen sig i resultatet och de beslut som fattades. I de fall informanterna bedömde sin möjlighet till delaktighet som liten upplevdes detta som en känsla av maktlöshet.

För att utvärdera och kartlägga vad arbetssökande anser om utredningsperioden på AF Rehab skulle en framtida studie kunna handla om att utforma ett frågeformulär som grundar sig på de upplevelser som framkommit i denna studie. Detta frågeformulär skulle kunna användas kontinuerligt inom AF Rehabs verksamhet. I denna studie exkluderades personer som inte kan tala och förstå svenska. Det skulle vara intressant att ta reda på vilka upplevelser under utredningsperioden vid AF Rehab dessa personer har.

REFERENSER

Angelöw, B. (1988). *Att berövas sitt arbete*. Rävlanda : Fri press ; Stockholm : Symposion.

Brante T., Andersen T., Korsnes O. (2001). *Sociologiskt lexikon*. Stockholm; Natur och Kultur.

DePoy, E., Gitlin, L N. (1999). *Forskning – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Eklund M., Ossowicki M. (2004). *Långtidssjukskrivnas uppfattning om rehabiliterande åtgärder och insatser* (Riksförsäkringsverket analyserar 2004:8). Stockholm: Enheten för forskning och utveckling.

Fortmeier, S., Thanning, G. (1998). *Sett med patientens ögon*. Lund: Studentlitteratur.

Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter. (2005). *Etisk kod för arbetsterapeuter*. Nacka: Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter

Giddens, A. (2003). *Sociologi* (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Goldberg, T. (2000). *Samhällsproblem* (5:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Hammell, K. W., Carpenter, C., Dyck, I. (2000). *Using Qualitative Research: A Practical Introduction for Occupational and Physical Therapists*. London: Churchill Livingstone.

Höök, O. (2001). *Rehabiliteringsmedicin* (4:e uppl.). Stockholm: Liber.

Isaksson Mettävainio, B., Ahlgren, C. (2004). Facilitating Factors for Work Return in Unemployed with Disabilities: A Qualitative Study. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*. 11: 17-25.

Jacobsen, J K. (1993). *Intervju konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.

Jones, D., Blair, S. E. E., Hartery, T., Jones, R. K. (1998). *Sociology & Occupational Therapy: An integrated approach*. Edinburgh: Churchill Livingstone.

Järvholm, B., Olofsson, C. (2002). *Försäkringsmedicin*. Lund: Studentlitteratur.

Kielhofner, G. (2002). *Model of Human Occupation theory and application* (3rd ed.). Baltimore: Lippincott, Williams & Wilkins.

Malterud K. (1998). *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, H., Sörensen, S. (2001). *Forskningsprocessen kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber AB.

Sandqvist, J. L., Henriksson, C. M. (2004) Work functioning: A conceptual framework. *Work: A Journal of Prevention, Assessment & Rehabilitation* 23: 147-157.

Socialstyrelsen. (2003). *Klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa: svensk version av International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Svenning M. (1993). *Tillbaka till jobbet. Om arbete, ohälsa och rehabilitering*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, P-G., Starrin, B. (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Trombly, C.A., Radomski, M. V. (2002). *Occupational Therapy for Physical Dysfunction* (5th ed.). Philadelphia : Lippincott Williams & Wilkins.

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer* (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Viksten, K. I., Asplund, M. G. (2002). *Arbetslivsinriktad Rehabilitering inom AMV, 9 fallstudier av långtidsarbetslösa med arbetshandikapp, Psykolog- och socionomerfarenheter 1980-2000*. Östersund: Länsarbetsnämnden och Försäkringskassan, Jämtlands län.

INTERNETADRESSER

Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida. *Arbetsmarknadsverkets organisation* Tillgänglig på: <http://www.ams.se/RDFS.asp?L=55> (2005-02-02).

Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida. *Faktablad förberedande insatser*. Tillgänglig på: <http://www.ams.se/admin/Documents/faktablad/forbins.pdf> (2005-02-04).

Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida. (Senast uppdaterad 050429). *Kan arbetsförmedlingen hjälpa till att klargöra mina förutsättningar för arbete?* Tillgänglig på: <http://www.ams.se/rdfs.asp?l=32133> (2005-05-08).

Arbetsmiljöverkets hemsida. *Arbetskyddsstyrelsens författning 1994:01*. Tillgänglig på: http://www.av.se/regler/afs/1994_01.pdf. (2005-01-20).

Statistiska centralbyråns hemsida. (Senast uppdaterad 050427). *Arbetslöshet 1999-2005*. Tillgänglig på: http://www.scb.se/templates/tableOrChart____23318.asp (2005-05-08).

Nationalencyklopediens hemsida. *Ordbok*. Tillgänglig på: http://www.ne.se/lt.ltag.bibl.liu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O378395&i_word=uppleva (2005-06-23).

Inledning

- Vi vill veta hur varje person vi intervjuar upplever perioden på AF Rehab. Vi är intresserade av vilka upplevelser och känslor som väkts hos dig. Därför är intervjufrågorna inte helt och hållet förutbestämda. Hur intervjun blir beror mer på dina upplevelser här.

1. Berätta vad du har fått vara med om på AF Rehab.

(Utifrån utredningsprocessen)

Du kan väl börja med att berätta hur länge du har varit på AF Rehab.
Vilket är syftet med att du kom till AF Rehab? (handlingsplan)

2. Hur upplevde du det som du nu har berättat att du har gjort?

Vad har gett dig positiva känslor?

Hur kändes det i den situation du beskriver?

Vad har gett dig negativa känslor?

Hur kändes det i den situation du beskriver?

(Utifrån det du tidigare berättat

Utifrån bemötande: Känner du att hänsyn tagits till dina åsikter, önskemål och behov?

Kan du sätta ord för känslan du beskriver?)

3. Utifrån det du har berättat nu, vad tycker du själv har varit viktigast för dig på AF Rehab?

Samtal, träning, bedömning, framtidsutsikter.

Vilka kunskaper har du fått om dig själv?

Vad har utredningen på AF Rehab haft för betydelse för dig?

4. Nu har du berättat om din upplevelse och vad du tycker har varit viktigast. Är det något mer du vill säga eller fråga om?

Upplevelser av Arbetsförmedlingen Rehabilitering

Vi, Tina Alm och Daniel Franzén, är två studenter på arbetsterapeututbildningen vid Hälsouniversitetet i Linköping. Vi går sista året på utbildningen och har som examensarbete tänkt att genomföra en kvalitativ studie som syftar till att undersöka arbetssökandens upplevelser av utredningsperioden på Arbetsförmedlingen Rehabilitering (AF Rehab). Vårt syfte är inte att jämföra olika AF Rehab med varandra. Vår önskan är därmed att intervjua ett antal personer som genomgår utredning under hösten 2004 och våren 2005 på AF Rehab, i xxx, xxx, xxx och xxx. Vår handledare, Jan Sandqvist, bedriver forskning i samverkan med AF Rehab inom Arbetsmarknadsverket där vår tänkta studie kommer att ingå. Ett exemplar av den färdiga studien kommer att skickas till varje berörd verksamhet och kommer även att finnas tillgänglig på Hälsouniversitetets Bibliotek i Linköping.

För genomförandet behöver vi medverkan av ett antal personer som genomgår en utredningsperiod på AF Rehab. Den kommer att bestå av intervjuer i slutet av personernas utredningsperiod. Vi kommer att ställa öppna frågor för att på så sätt få ta del av var och ens upplevelse av utredningsperioden.

Vårt urval består av kvinnor och män i arbetsför ålder. De ska kunna tala och förstå svenska samt befinna sig i slutet av utredningsperioden. Före intervjuernas genomförande skulle vi vilja få en del information angående hur arbetsgången ser ut på respektive AF Rehab samt vilka olika yrkeskategorier som arbetar, eventuellt om verksamheten har någon speciell inriktning. Vi skulle vilja att en arbetsterapeut i ett första skede informerar de personer som påbörjar en utredning om vår tänkta studie för att hitta sökande som vi själva sedan kan kontakta.

Intervjuerna är, om det är möjligt, tänkta att ske i AF Rehabs lokaler. De kommer att spelas in på band, det kommer att ta ca 30 minuter. Planerad tid för genomförandet är någon gång under december 2004- februari 2005. Vi kommer att kontakta den sökande för att bestämma datum och tid. Varje intervju leds av en av oss men båda två kommer att närvara för att underlätta bearbetningen av materialet. Intervjuerna behandlas konfidentiellt så att det i efterhand inte går att avgöra vem den intervjuade personen är eller från vilken verksamhet personen kommer. Bandet där intervjun är inspelad kommer att raderas efter studien. Respondenternas medverkan är frivillig och kan när som helst avbrytas.

Varje respondent kommer att få ett formulär som måste undertecknas för ett godkännande av medverkan i studien.

Undrar Du över något? Kontakta oss gärna med frågor under dag- eller kvällstid!

Tack på förhand!

Tina Alm

E-post:

Tel.

Daniel Franzén

E-post:

Tel.

Handledare:

Jan Sandqvist

E-post:

Tel arbetet:

Upplevelser av Arbetsförmedlingen Rehabilitering

Vi, Tina Alm och Daniel Franzén, är två studenter på arbetsterapeututbildningen vid Hälsouniversitetet i Linköping. Vi går sista året på utbildningen och håller nu på med en studie som syftar till att undersöka arbetssökandens upplevelser av utredningsperioden på Arbetsförmedlingen Rehabilitering (AF Rehab). Vi kommer att intervjua ett antal personer som genomgår utredning under hösten 2004 och våren 2005 på AF Rehab i xxx, xxx, xxx och xxx. Vår handledare, Jan Sandqvist, bedriver forskning i samverkan med AF Rehab inom Arbetsmarknadsverket där vår studie ingår.

Vi ber Dig att medverka i denna studie. Din medverkan kommer att bestå av att Du blir intervjuad av oss i slutet av Din utredningsperiod på AF Rehab. Vi kommer att ställa frågor som handlar om Din upplevelse av utredningsperioden på AF Rehab.

Intervjun kommer att ske i AF Rehabs lokaler. Den kommer att spelas in på band, det kommer att ta ca 30 minuter. Vi kommer att kontakta dig för att bestämma datum och tid. Intervjun leds av en av oss men båda två kommer att närvara för att underlätta bearbetningen av materialet. Intervjun behandlas konfidentiellt så att det i efterhand inte går att avgöra vem den intervjuade personen är. Bandet där intervjun är inspelad kommer att raderas efter studien. Din medverkan är frivillig och kan när som helst avbrytas.

Du kommer att få ett formulär av arbetsterapeuten som vi ber dig underteckna för att godkänna Din medverkan i studien.

Undrar Du över något? Kontakta oss gärna med frågor under dag- eller kvällstid!

Tack på förhand!

Tina Alm
E-post:
Tel.

Daniel Franzén
E-post:
Tel.

Handledare:
Jan Sandqvist
E-post:
Tel. arbetet:

Godkännande av medverkan i intervju

Härmed ger jag mitt godkännande till att medverka i intervju som ingår i en studie med syftet att undersöka arbetssökandens upplevelser av utredningsperioden på Arbetsförmedlingen Rehabilitering.

Jag har tagit del av följande information:

- Intervjun kommer att spelas in på band som raderas efter studien.
- Materialet kommer att behandlas konfidentiellt så att min identitet inte blir känd.
- Min medverkan är frivillig och kan när som helst avbrytas.

Datum: _____ Ort: _____

Namn: _____